

SAMMETSREVOLUTIONEN

SEDD MED BOHUMIL HRABALS ÖGON

nummer 3-2009

spok

Under hösten har 20-årsminnet av "sammetsrevolutionen" – när den kommunistiska regimen störtades med fredliga medel i dåvarande Tjeckoslovakien – uppmärksammats på olika sätt. På Bok- och biblioteksmässan i Göteborg i slutet av september var Tjeckien så kallat minitema, och flera seminarier tog direkt eller indirekt upp de omvälvande händelserna 1989. I Stockholm arrangerade Tjeckiska centret den 17 november en helkväll med filmvisningar, uppläsningar och bokpresentationer med anledning av studentdemonstrationerna i Prag, den händelse som blev den tändande gnistan för den oblodiga revolutionen.

Sammetsrevolutionen har även uppmärksammats på flera andra sätt, och medierna har försökt att ge en bild av det oväntade och otänkbara som hände under november och december 1989. Men en skildring som praktiskt taget inte har nämnts är Bohumil Hrabals ögonvittnesskildring av revolutionen i hans bok *Breven till Dubenka* (Ruin 2008).

Här kan man ta del av en självutlämnande beskrivning av de händelser som under 1989 ledde fram till att den gamla ordningen störtades över ända och demokratin återupprättades. Från demonstrationerna i januari i samband med 20-årsdagen av studenten Jan Palachs självmord på Václavplatsen 1969, uppståndelsen kring det poli-

tiska manifestet "Några ord", protesterna i augusti på årsdagen av den sovjetiska inmarschen 1968, firandet av nationaldagen den 28 oktober till valet av Václav Havel som president i slutet av december. (Redan 1990 publicerades två av bokens brev i ett specialnummer av Charta 77-stiftelsens skriftserie *Röster från Tjeckoslovakien* med titeln *Novemberorkanen*.)

Vilka är då breven, vem är Dubenka och varför är breven självutlämnande? Det rör sig sammanlagt om ett drygt 40-tal brev, skrivna från januari 1989 till oktober 1992 och riktade till den mystiska Dubenka. *Breven till Dubenka* innehåller de tio första av dessa brev, som ursprungligen publicerades i fyra böcker. Den första av dessa böcker, *Listopadový uragán* (Novemberorkanen) utkom 1990 i en fantastisk upplaga på 150 500 exemplar, vilket var mycket

även för att vara en bok av Hrabal.

Historien bakom breven – som aldrig skickades iväg utan endast gav Hrabal en litterär form för att reagera på det som hände runtomkring honom – tar sin början sommaren 1988. Då sökte den unga amerikanska slavisten April Gifford från universitetet i Stanford upp Hrabal på ölstugan Gyllene tigern, eftersom hon ville ordna en litterär rundresa för honom till olika amerikanska universitet. I brevet "Offentligt självmord" skriver Hrabal om det första mötet med henne och varför hon kallas Dubenka (*duben* är det tjeckiska namnet på april månad): "och ni satte er under de små hornen och drack öl med oss och herr Marysko sade... April? Aprilka? Vi ska kalla er Dubenka... och från den stunden blev ni Dubenka..."

Dubenka följde med Hrabal till olika ölstugor, och han tog henne med till sitt hus i Kersko utanför Prag, där de var i sex dagar. Framåt hösten 1988 tog planerna på rundresan i USA konkretare form. Det började komma inbjudningar från kända amerikanska universitet, och resplanen växte fram. I slutet av året fick Hrabal en officiell inbjudan som skickades till tjeckoslovakiska författarförbundet. Förbundet ordnade också de nödvändiga utresedokumenterna, men biljetterna dröjde i två månader – ända till dagen före avresan. I mars 1989 reste så Hrabal iväg, i sällskap med den schweiziska litteraturvetaren och översättaren Susanna Roth, på en resa från Washington till San Francisco som var späckad med föreläsningar, samtal, möten, besök och – fylla.

Förmodligen har vi Dubenka att tacka för att Hrabal i början av 1989 återupptog sitt skrivande efter en längre tids uppehåll och att det ledde till en sista kreativ skaparperiod. I slutet på 80-talet hade nämligen de flesta av hans närmaste gått bort: hans hustru, hans bror och flera av hans vänner. Han kände sig ensam och övergiven, tyckte att han hade skrivit allt han ville och kunde och kände inte att han hade något att leva för. Detta kommer fram i "Trollflöjten", prologen till Dubenka-breven, skriven före resan till USA: "hur många gånger har jag inte velat hoppa från femte våningen i min lägenhet där varje rum gör ont i mig, men i sista stund har ängeln alltid räddat mig".

Men inspirerad av den unga Dubenka och resan till USA fortsätter Hrabal i de brev som följer att berätta om sina känslor, sitt skrivande, sin relation till omvärlden. Och han kommenterar också det som håller på att hända i det tjeckoslovakiska samhället. Han varvar dråpliga beskrivningar från sin färd genom "Förnöjda staterna" med känslomässigt färgade analyser av det oerhörda som är på väg att hända i hemlandet. Läs till exempel följande avsnitt ur brevet "Levande kedjor", daterat den 8 december 1989:

Så, Dubenka, i stället för att skriva till er om resan i Förnöjda staterna så skriver jag till er om något på hemmaplan, något som är starkare än litteraturen, något som kommer att bli början på en ny era, inte bara i Europas hjärta utan i hela Centraleuropa... Nu gäller inte längre det som ungraren Ákos Puskás skrev, Allmän avskrivning av den europeiska historien, nu kommer inte längre

det att gälla som herr Kroutvor skrev, att Centraleuropa är ett begrepp som bara meteorologerna förstår... Nu, Dubenka, behöver inte heller Milan Kundera i "Fransk essä" sörja över den olycka som drabbade Centraleuropa som en pisksnärt år fyrtiofem, genom Jalta som delade upp och avdelade Centraleuropa från Västeuropa... Nu pågår här en process, studenterna säger och skriver på väggarna att det är en sammetsrevolution... [...] och Prag och övriga städer är nu förenade av levande kedjor av mänskliga händer, i vilka det finns blommor och tända ljus, tusentals och hundratusentals är församlade på torgen, ungdomar som redan för tredje veckan håller vakt och bevakar sin häst, studenter och de som tillsammans med dem håller på att skapa ett nytt samhälle, ett nytt sätt att vara och leva...

- Mats Larsson

Breven till Dubenka. Ruin 2008 (Översättning: Mats Larsson)

Fler böcker av Bohumil Hrabal i svensk översättning:

Annons om huset där jag inte längre vill bo. Bonnier 1968; *Jag har betjänat kungen av England.* Askelin & Hägg-lund 1985; *Låt tågen gå!* Pegas 1988; *När seklet var kort.* Pegas 1988; *Danslektioner för äldre och försigkomna.* Orbis Pictus 1992; *Harlekins millioner.* Symposium 2002; *Den ljuva sorgen.* Symposium 2006; *En alltför högljudd ensamhet.* Ruin 2006

PÅ GÅNG I FÖRLAGET

Julspecial – paketpris på *Breven till Dubenka* och *En alltför högljudd ensamhet!* Köp båda böckerna i december för bara 150 SEK totalt (inkl. frakt).

nummer 3-2009